

Hi ha altars a l'IKEA?

Dm, 19/06/2018 per Eloi Aran Sala

[Betel. Arquitectura, Art i Religió](#)

Si hem de posar mobles a un pis és probable que anem a una botiga de mobles o a una gran superfície, segurament depenent de la nostra capacitat econòmica, però com ho fem si hem de posar mobles a una església? De fet, quins mobles cal posar en una església? Són necessaris els bancs? Bé, aquí hi estem força acostumats, però al centre d'Europa s'estila més posar cadires. En definitiva, trobaríem un altar a l'IKEA? La resposta a aquesta pregunta a alguns els semblarà automàticament negativa, "evidentment que no!", mentre que d'altres no la trobarien tan insensata doncs, al capdavall, una església serveix per acomplir el manament que fa Jesús als seus deixebles de celebrar el seu memorial, oi? I això s'esdevé, segons les escriptures, durant un sopar i, per tant, un altar no deixa de ser i evocar una taula. Més encara, als altars dels temples pagans no s'hi posaven estovalles i els cristians sí que ho fan!. Fins i tot, algú ens podria recordar que en les primeres esglésies, les anomenades "domus ecclesiae", quan el cristianisme encara no era tolerat ni oficial a l'Imperi Romà, trobaríem petits altars de bronze a mode de tauletes portàtils.

Bé, el cert és que no hi ha altars a l'IKEA, tot i que sí tenen un gran ventall de mostres de taules, perquè un altar, juntament amb la seu i l'ambó, que és on seu el capellà i on es proclamen les lectures bíbliques, són, i atenció a la idea, "llocs litúrgics", és a dir, mobles especials que ens ajuden a fer memòria de la presència de Crist a l'assemblea. Pensem, per exemple, per què es fa un petó a l'altar? Per què es perfuma l'ambó? Per què la cadira del qui presideix és diferent de la resta? Perquè Crist es dona damunt l'altar, ens parla des de l'ambó i el capellà mateix actua "in persona Christi". Tot això és important perquè el mot església, com ja sabem, prové del grec *ekklesia* i vol dir assemblea, però no es tracta de una trobada tipus "rave" de fans de Jesús convocada per whatsapp, sinó que ha de quedar clar Qui és qui convoca per fer veure que els assistents a la celebració són el "Poble de Déu", una idea molt estimada pel Concili Vaticà II.

Algun oient potser ha trobat alguna església, encara sense reformar i anterior als criteris donats per la Sacrosanctum Concilium del Concili Vaticà II, on aquests tres mobles citats no es veuen de forma clara. Potser es trobarà amb altars que són ara una balda per posar-hi flors o d'altres ornaments i que està embegut dins d'un retaule; o potser es trobarà amb dos espais simètrics a mode d'ambó a banda i banda; fins i tot es pot trobar o bé amb seus que són un tamboret o, pel contrari, autèntics trons que competirien amb els de la sèrie televisiva de "Joc de trons". Totes aquestes operacions serien, avui en dia, criticables o considerades "no adequades" a l'esperit del Concili Vaticà II.

Potser el fet més remarcable de la posada al dia litúrgica del CVII, en tant que va comportar més obres d'adequació als temples, va ser el fet de rescatar l'altar del fons de la paret i deixar-lo isolat. Aquesta operació es va fer per tal que el capellà celebrés "versus populum", és a dir, de cara al poble, per reforçar el caràcter litúrgic i la centralitat de l'altar alhora que l'assemblea s'assemblava més a un sopar compartit per tots els participants, reforçant també la dimensió sacerdotal de tot cristià des del moment del seu baptisme, tot i que aquest canvi posés en segon pla la idea generatriu de les esglésies del moment: un poble en marxa orientat a l'est, la sortida del sol entesa com a símbol de l'esperança escatològica

cristiana. En el fons, amb aquest canvi, es responia a una llarga demanda que venia fent el Moviment Litúrgic des de mitjans del s.XIX, que cercava passar d'una espiritualitat individualista a una autèntica litúrgia, mot que vol dir precisament "obra del poble".

A Catalunya, l'adequació que es va prendre com a referent per a moltes intervencions d'aquesta mena va ser la del presbiteri de l'Abadia de Montserrat. Per això trobarem moltes esglésies amb un altar al centre del presbiteri, sovint rodejat per una bancada, coronat amb un baldaquí circular del qual penja una creu. En el fons es cerca fer visible Crist com "axis mundi", com eix de referència vital de la comunitat. Podríem dir que, el que abans era una línia horitzontal cap a un absis orientat a l'est, ara queda complementat per un altre eix vertical que assenyalava la centralitat de l'altar. Un exemple interessant el tenim en el presbiteri que va dissenyar Antoni Gaudí, bon coneixedor del Moviment Litúrgic, a la Catedral de Palma de Mallorca, on creà un baldaquí heptagonal que fa referència als set sagraments, és a dir, a l'acció de l'Esperit sant en l'Església i que incorpora una imatge plàstica trinitària al presbiteri que després posarà també a la Basílica de la Sagrada Família. El Pare a la part superior, l'Esperit Sant en el lampadari heptagonal, i el Fill en el crucifix suspès damunt l'altar.

Ara bé, resulta molt interessant també veure com, a partir dels anys seixanta i seguint les directrius del CVII, apareixen grups d'artistes i tècnics que s'encarreguen, de forma sistemàtica, d'adequar els temples a la nova normativa. Un d'aquests equips va ser el format per l'aparellador **Jordi Cantó**, l'escultor **Tomàs Bel** i el pintor **Llucià Navarro**. Trobarem moltes esglésies on el presbiteri sembla fet per les mateixes mans i, de fet, és així. Així ha estat en diferents esglésies amb projectes de reforma de presbiteri que el despatx T113-taller d'Arquitectura ens hem anat trobant, com ara l'església parroquial de Sant Antoni Abad de Vilanova i la Geltrú, la de Sant Pere de Torredembarra o la de Santa Eulàlia de Vilapicina. En tots aquests casos, i en tants d'altres, ens trobem la intervenció d'aquest autèntic equip litúrgic que va fer reformes a mansalva. En Jordi Cantó s'encarregava de la part d'obra, en Tomàs Bel de la part ornamental del frontal de l'ambó i de l'altar i en Llucià Navarro de la decoració de la paret frontal del presbiteri. També podem trobar obra d'en Llucià Navarro escampada arreu dels bisbats amb seu a Catalunya, com el cambril del Santuari de la Mare de Déu de Núria, alguna església de la Cerdanya, a la parròquia de Sant Jaume de Riudoms o el retaule major de l'església del Seminari Major de Barcelona.

Un altre equip del qual cal fer menció és el creat pel grup interdisciplinari radicat a Barcelona anomenat "**La Cantonada**", amb activitat des del 1960 fins al 1975, on hi van participar, entre d'altres, l'arquitecte Jordi Bonet, el dissenyador i ebenista **Joan Vilanova i Bosch**, el ceramista **Jordi Agudé**, l'orfebre **Aureli Bisbe**, el pintor i autor dels vitralls de la Basílica de la Sagrada Família **Joan Vila-Grau**; però també gent de l'àmbit teòric com l'historiador de l'art **Daniel Giralt-Miracle**, o el professor d'estètica de la Universitat de Barcelona **José María Valverde**, que va ser l'autor d'un llibre imprescindible de la època "**Cartas a un cura escéptico en materia de arte moderno**", del 1959. Alguns d'aquests membres també van participar en les "Conversacions d'arquitectura religiosa" esdevingudes a Barcelona l'any 1963, una fita per tota una generació. Aquest grup, que tenia obra civil i també religiosa, conjugava el disseny modern i industrial amb petites sèries adaptades als clients amb un fort caràcter mediterrani, humà i senzill. Com equip van reprendre també la direcció de la revista **Ars Sacra**, una editora d'objectes de culte. Obra seva és la botiga del Carrer de Ganduxer 90,

cantonada amb Freixa, on actualment hi ha la botiga Arboretum, però també el frontal ceràmic de la façana l'església parroquial de Santa Eulàlia d'Esparreguera.

Un cas també digne de menció és l'obra de mobiliari litúrgic de l'escultor **Josep Maria Subirachs**. Tot i que la seva obra religiosa més popular i coneguda és el conjunt escultòric de la façana de la passió de la Basílica de la Sagrada Família, Subirachs ja va participar anteriorment al santuari de la Virgen del Camino, obra referent de l'arquitectura religiosa espanyola de l'arquitecte dominic Paulo Coelho de Portugal, del 1958 a Lleó; també podem trobar un altar i un ambó seus a l'església parroquial de Santa Cecília de Barcelona, la malauradament desapareguda Capella de l'Assumpció de Gavà, on va col·laborar amb l'arquitecte Joan Barangé i el pintor Josep Maria Mejan; i, finalment, un ambó a mode de monòlit digne de ser visitat a l'església del Monestir de Poblet que ha esdevingut també un referent.

Com a cloenda, remarcar que el CVII va obrir les portes a tot un món de possibilitats de disseny litúrgic que havia quedat enfaixat i condemnat a la mera mimesi arqueològica. Tant la disposició dels tres elements principals en el presbiteri - seu, altar i ambó - com la seva formalització, el seu sentit celebratiu, o l'ús de materials són elements de reflexió i creació per als artistes d'avui que volen servir a la comunitat cristiana.

(Nota: Aquest article va ser el contingut del programa de ràdio de **Catalònia Sacra** a **Ràdio Estel** emès el 18/06/2018. **Es pot escoltar [aquí](#)**).